

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Transitie tussen de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen in een perifeer gelegen microregio van Noord-Francia: de Pagus Renensis van de 4de tot de 8ste eeuw na Chr. : Een archeologische synthese

Annaert, H.E.A.P.

Citation

Annaert, H. E. A. P. (2022, September 15). *Transitie tussen de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen in een perifeer gelegen microregio van Noord-Francia: de Pagus Renensis van de 4de tot de 8ste eeuw na Chr. : Een archeologische synthese*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3458544>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3458544>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

7

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR TOEKOMSTIG ONDERZOEK

7 Conclusies en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Met deze dissertatie is bewezen dat de materiële cultuur uit archeologisch onderzoek een nieuwe kijk kan bieden op een complexe historische periode zoals de transitiefase tussen de Romeinse periode en de middeleeuwen. De interdisciplinaire studie van het grafveld van Broechem heeft in dit doctoraatsonderzoek een voortrekkersrol gespeeld. De grafvondsten uit de rijke funeraire tradities van de 5de tot 7de eeuw gaven immers de stimulans om de sociale leefwereld in deze overgangsperiode te onderzoeken. Waarom en hoe kwamen deze vaak kostbare objecten terecht in de graven van een bevolking die een eenvoudig ruraal bestaan leidde in een afgelegen gebied? Een antwoord formuleren op deze vraag is pas mogelijk door de blik vanuit het object op zich te verruimen tot op een breed landschappelijk niveau waarbij zoveel mogelijk aspecten (technisch, economisch, sociaal, geestelijk, ...) op een interdisciplinaire manier benaderd worden. Een dergelijke contextuele aanpak leidt tot een wetenschappelijk verantwoorde interpretatie van de betekenis en symboliek van grafvondsten en -rituelen maar tegelijk ook hun relatie tot de bevolking die deze rituelen uitvoerde. Het kwantitatieve én kwalitatieve aspect van de beschikbare data zijn primair in dergelijk onderzoek.

De groeiende kwantitatieve influx van de archeologische data is onmiskenbaar het gunstige gevolg het toepassen van de zgn. Malta-archeologie in Vlaanderen en de commercialisering van de archeologiesector. Op kwalitatief vlak is echter een aantal minpunten met betrekking tot het recente Vlaamse archeologiebeleid op te merken⁹⁷⁸. Enerzijds veroorzaakt het zgn. archeologietraject dat gepaard gaat met de integratie in de ruimtelijke ordening, een grote tijdsdruk op de uitvoerende archeologen en anderzijds is er de commercialisering van de archeologie gekoppeld aan financiële winstdoeleinden. Beide factoren zijn niet consistent aan wetenschappelijk onderzoek, wat archeologie uiteindelijk toch wel is.

De toename aan archeologisch onderzoek vergt niet alleen meer archeologen met een terreinfunctie maar ook meer inhoudelijke kennis voor de uitwerking van de archeologierapporten. In tegenstelling tot de periode voor de inwerkingtreding van het archeologie- en onroerenderfgoeddecreet wanneer archeologen zorgvuldig begeleid én opgeleid werden door de 'anciens' van het vak, worden archeologen nu meer en meer zonder opgebouwde terrein-, periode- en regio-ervaring en zonder degelijke wetenschappelijke begeleiding het terrein opgestuurd. Bovendien nemen vele archeologische studiebureaus opdrachten aan verspreid over gans Vlaanderen zonder veel rekening te houden met regionale kenmerken wat betreft bodem, visibiliteit van de archeologische sporen, culturele eigenheden enz.

De zgn. Malta-archeologie biedt bovendien weinig mogelijkheden voor een uitgebreid archeologisch onderzoek waarbij sites op een holistische wijze onderzocht worden. De huidige

⁹⁷⁸ Gelijkaardige vaststellingen over kwaliteit en bruikbaarheid van archeologische rapporten zijn te boek gesteld in Nederland: Habermehl 2019.

situatie geeft integendeel een zeer versnipperd beeld. Vaak is het voorafgaand onderzoek zelfs in projectfasen opgesplitst waarbij de verschillende fasen door verschillende bureaus uitgevoerd worden en er in de rapportage tegenstrijdige zaken geschreven worden. Een en ander liet zich opmerken bij het lezen van de archeologierapporten. Vele bieden eerder oppervlakkige resultaten, laten snel gemaakte interpretaties uitschijnen en komen niet tot een contextuele en synthetiserende vergelijkende studie. Dit is te wijten aan zowel een gebrek aan tijd als aan het ontbreken aan regio- en periodespecialisten. Specialistisch onderzoek zoals materiaalstudie, paleo-ecologisch onderzoek, bodemkundige analyses, en fysisch-antropologisch onderzoek blijkt in de meeste gevallen in onderaanneming uitbesteed waardoor afzonderlijke specialistische rapporten als bijlage aan de rapporten toegevoegd worden, echter zonder de resultaten ervan contextueel te integreren in het eigenlijke rapport.

Als extra moeilijkheidsgraad met betrekking tot deze transitieperiode, moet vermeld worden dat zowel de laat-Romeinse als vroegmiddeleeuwse archeologie moeilijk herkenbaar is. Dit heeft te maken met verschillende factoren.

Een eerste factor is de schaarse kennis die in het verleden opgebouwd werd over deze periode. Buiten enkele bekende sites zoals het *castellum* van Oudenburg, de stedelijke contexten van Tongeren en een aantal Merovingische grafvelden met de typische en zeer herkenbare grafvondsten, zijn nauwelijks andere sites aan het licht gekomen. Ook met het laat-Romeinse en vroegmiddeleeuwse vondstmateriaal - en dan vooral het aardewerk - blijken de meeste archeologen weinig vertrouwd te zijn. Bovendien maakt de inhoud van de opgravingsrapporten duidelijk dat men evenmin vertrouwd is met de typo-chronologie van vondstcategorieën of dat er te weinig in detail gegaan wordt voor een grondige chronologische duiding. In vele rapporten wordt aardewerk als 'vroegmiddeleeuws' benoemd zonder verdere motivatie of wordt typisch volmiddeleeuws aardewerk zoals roodbeschilderde waar als vroegmiddeleeuws omschreven.

Een tweede factor is de vondstarmoede van de nederzettingssites uit deze periode en de eenvoudige huisplattengronden die vaak teniet gaan in een druk sporenbestand van de latere culturele periodes. Veelal is in opgravingsrapporten te lezen dat minder duidelijk afgelijnde paalsporen zonder enige argumentatie als sporen uit de metaaltijden worden geïnterpreteerd. Bij voorafgaand proefsleuvenonderzoek worden sites met dergelijke eenvoudige sporen zonder vondsten meermaals vrijgesteld van verder onderzoek. Hier zouden radiokoolstofdateringen echter soelaas kunnen bieden maar vaak kiest men ervoor om slechts een zeer beperkte selectie stalen aan een dateringsonderzoek te onderwerpen vanwege de hoge kostprijs. De manier waarop ¹⁴C-stalen een selectie ondergaan is al evenmin overtuigend. Houtskoolstalen zouden op zijn minst eerst gedetermineerd moeten worden om een oud-hout-datering te voorkomen. Hoe dan ook zijn echt betrouwbare resultaten slechts gegarandeerd als er meerdere dateringen op één context uitgevoerd worden.

Een derde en laatste factor is reeds beschreven in de doctoraatsstudie van Van Thienen⁹⁷⁹. Zowel de laat-Romeinse als de vroegmiddeleeuwse archeologie zijn nog onderhevig aan

⁹⁷⁹ Van Thienen 2016.

talrijke vooroordelen ontstaan onder invloed van historische tradities uit de vorige eeuwen: na de val van het Romeinse rijk was er niets dan chaos en waren onlusten legio, onze regio's zouden volledig ontvolkt zijn, er greep een massamigratie plaats waarbij verschillende Germaanse volkeren het noordwesten van Gallië overspoelden. Hoewel recent onderzoek ondertussen al deze vooringenomen stellingen ontkracht, volgen nog al te veel archeologen blindelings de oude theorieën.

Tot slot heeft een transitieperiode zoals deze tussen de Romeinse periode en de middeleeuwen, haar eigen problematiek. De laat-Romeinse aspecten blijven echter stevast het studieobject van Romeinen-specialisten terwijl de vroegmiddeleeuwse aspecten binnen het studiedomein vallen van de mediëvisten. In beide studiedomeinen ontmoeten onderzoekers elkaar op thema-congressen en publiceren ze in periode-gebonden reeksen en tijdschriften. Wat in werkelijkheid ontbreekt is een dialoog tussen beide onderzoeksdomeinen. Er is immers geen breuk tussen de laat-Romeinse periode en de vroege middeleeuwen maar eerder een *longue durée* proces waarin zowel Romeinen, Gallo-Romeinen, *foederati*, *laeti*, *gentiles* als nieuw ingeweken kolonisten uit Overrijnse gebieden tot interactie kwamen met elkaar wat uiteindelijk leidde tot een nieuwe identiteit van deze inwoners nl. Franken.

Met het oog op een nog hogere kenniswinst wat deze boeiende periode betreft, gelden dan ook volgende aanbevelingen:

- zich toeleggen op een exhaustieve regio-, periode- en materiaalkennis wat betreft de 4de tot 8ste eeuw. Vooral een goede kennis van aardewerktypes en houtbouwplattegronden is belangrijk in het herkennen van vindplaatsen uit deze periode;
- meer aandacht besteden aan de contextuele betekenis van vindplaatsen bij het uitwerken van opgravingen. Enkel op deze manier is het mogelijk om de juiste betekenis van vindplaatsen (bijvoorbeeld centrale plaatsen) te herkennen en om de waarde en symboliek van sommige vondsten te begrijpen;
- de bodemkundige beschrijvingen van bodemprofielen meer contextueel interpreteren met het oog op de paleositatie van het landschap om een beter zicht te krijgen op de oorspronkelijke micro-topografie, eventuele vernatting of verdroging en vruchtbaarheid van de toenmalige bodems. Eerder is in Nederland al gewezen op het belang van het onderscheiden van goed gedefinieerde geomorfogenetische eenheden, reconstructies van het paleoreliëf, het bepalen van het oorspronkelijke bodemtype en de paleohydrologische condities van een gebied om kenniswinst te boeken inzake locatiekeuzes van nederzettingen, akkergebied en necropolen maar ook inzake constructietechnieken van gebouwen en de natuurlijke vegetatie⁹⁸⁰. In de huidige Vlaamse rapporten beperken de bodemkundige analyses zich meestal echter tot een beschrijving van de huidige situatie;

⁹⁸⁰ Ball & van Heeringen 2017, 74-78.

- inzetten op een betrouwbare chronologie door middel van absolute dateringen zoals dendrochronologie en radiokoolstofdateringen. Het correct selecteren van stalen – bij voorkeur onverweerd materiaal met een korte levensduur - uit de meest interessante contexten en het indienen van ten minste twee tot drie AMS ^{14}C -dateringen van eenzelfde context zijn hier van groot belang;
- op de hoogte blijven van recente literatuur zodat niet steeds verwezen wordt naar verouderde visies en heersende paradigma's doorbroken worden;
- belang hechten aan theoretische vraagstellingen en deze opnemen in de onderzoeksvragen. Dit leidt bijvoorbeeld tot een betere balans tussen het onderzoek naar consumptie en dat van productie van goederen en/of tot een betere begrip van de waarde van goederen en van de economische en sociale betekenis van *exchange*-netwerken;
- op een doordachte manier rekening houden met de eigen specificiteit van deze transitieperiode.